

Pragmatism en viktig faktor bakom jämställda attityder bland barn till invandrare

MARTIN LJUNGE

är forskare vid Institutet för Näringslivsforskning. Han har en fil dr från University of Chicago och är affilierad till SITE. martin.ljunge@ifn.se

Könsroller formas av flera kulturella faktorer. Utöver den intuitiva påverkan av mer maskulina/feminina kulturer så framträder pragmatism, att normer kan anpassas till den nuvarande situationen, som en viktig faktor. Både mamman och pappan är viktiga i socialiseringen av barnets attityder kring jämställdhet. Kvinnor och män uttrycker liknande attityder. Studien baseras på barn till invandrare i 30 europeiska länder med ursprung över hela världen. Resultaten indikerar att integrationsarbete bör inbegripa ett främjande av pragmatiska normer bland individer med ursprung i länder med mer traditionella könsroller, om målet är att dessa individer ska anamma mer jämställda attityder.

Kvinnor och mäns lika makt över sina liv har en viktig roll i svenskt samhälle och politik. Jämställdheten är framträdande i både regeringsförklaringar och budgetmotioner. Det är på liknande sätt i de övriga nordiska länderna och till stor grad i resten av Europeiska unionen.

Bakom jämställdheten vilar normer om vad män och kvinnor ska göra och tycka. Dessa normer formar både vad individer väljer att göra och vilka val som står till buds i samhället. En viktig del för att uppnå lika makt över sina liv är att normerna för vad män och kvinnor ska göra på arbetsmarknaden och i hemmet är lika.

Svenskar har mycket jämställda attityder i genomsnitt. Mindre än 6 procent håller med om att män bör ha företräde till jobb framför kvinnor då jobben är få. Motsvarande andel i Grekland är 46 procent. Knappt en av fem svenskar tycker att kvinnor bör minska sin arbetstid för att ta hand om familjen. Över hälften av grekerna tycker detsamma.

Med en betydande invandring till Sverige finns en motsättning mellan det jämställda synsättet som delas av många i Sverige och de med bakgrund i samhällen med mer traditionella könsroller. Med traditionella könsroller menar jag att mannens främsta uppgift är att vara familjeförsörjare och att kvinnans huvudsakliga roll är att ta hand om familjen.

Skillnaderna i synen på kvinnans och mannens roll kan lite hårdraget ses mot bakgrund av två olika samhällssystem. Traditionella samhällen har baserats på starka band till personer inom den egna gruppen (den gängse akademiska termen är ”klanen”). Det är viktigt med individens rykte och heder som den uppfattas inom klanen. Konflikter hanteras internt inom gruppen, t ex inom familjen eller av klanens äldre.

I dagens svenska samhälle baseras många interaktioner på svaga band till

Artikeln har skrivits med stöd från Forte anslag 2012:1261, Vetenskapsrådet anslag 2012-643 och Torsten Söderbergs Stiftelse anslag E1-14.

personer som man inte har någon direkt (familje- eller klanmässig) anknytning till. Vård av barn och äldre sker i stor utsträckning av personer utanför familjen. Tolerans och tillit är viktiga egenskaper. Konflikter löses genom de offentliga institutionerna och rättsstaten.

Vad gäller normer kring könsroller så finns en konflikt mellan en svensk konsensus för jämställdhet och invandrargrupper från samhällen som tenderar att ha mer traditionella, och mindre jämställda, könsroller. Integration som det diskuteras i debatten verkar förutsätta ett anammande av mer jämställda attityder och beteenden bland dem som har mer traditionella normer.

1. Hur formas attityder kring könsroller?

Den gängse uppfattningen är att könsroller överförs både genom socialisering inom familjen samt inom det övriga samhället. Då det gäller migranter så är troligen familjen extra viktig för socialiseringen av könsrollerna då attityderna i det nya samhället kan skilja sig från de i ursprungslandet. Vikten av familjens inflytande över attityder gäller i synnerhet barn till invandrare då dessa levt hela sina liv i ett samhälle skilt från ursprungslandet.

Då kulturella attityder till betydande del formas inom familjen är det intressant att försöka förstå hur kulturella faktorer formar attityder kring kvinnors och mäns roller. Tidigare studier har fokuserat på hur mer eller mindre direkta mått på könsattityder hos modern påverkar beteende eller attityder bland företrädesvis döttrar. Mindre direkta mått på könsroller är beteenden som kvinnors arbetskraftsdeltagande och fertilitet. Lågt arbetskraftsdeltagande bland kvinnor och hög fertilitet tolkas som reflektioner av mer traditionella könsroller. Fernández och Fogli (2006, 2009) studerar hur respektive mått påverkar andra generationens döttrars arbetskraftsdeltagande och fertilitet i USA. De finner att döttrar med ursprung från länder med lägre kvinnligt arbetskraftsdeltagande i mindre utsträckning är yrkesverksamma.¹ På liknande sätt överförs hög fertilitet från ursprungslandet till döttrarnas högre fertilitet i USA.

Direkta mått på moderns attityder kring könsroller studeras av Farré och Vella (2013). De finner att mödrar med mer jämställda attityder har söner vars fruar i större utsträckning arbetar. Fernández m fl (2004) finner liknande resultat.

Det finns således resultat som visar att mått på könsroller bland mödrar samvarierar med döttrars och svägerskors beteende (i USA). Dock har inte ett vidare perspektiv tagits på kulturella influenser. Det är möjligt att andra kulturella faktorer än könsrollerna hos mamman eller hennes ursprungsland är relevanta för barnens jämställdhetsattityder. Inte heller faderns roll har studerats direkt. Fokuset på mammans roll utelämnar faders roll och ursprung som en potentiellt viktig faktor i socialiseringen av barnet.

¹ Neuman (2014) gör en liknande studie bland invandrare i Sverige med delvis liknande resultat.

I den här artikeln studerar jag hur könsroller formas av sex breda kulturella dimensioner inklusive graden av maskulinitet eller femininitet som tidigare studier fokuserat på. Utöver mammans roll studerar jag även pappans roll. Studien inkluderar barn till invandrare i 30 europeiska länder vilket kompletterar den tidigare fokusen på USA.

2. Attityder till kvinnans roll i hemmet och på arbetsmarknaden

Jag studerar två attityder till kvinnans roll i hemmet och på arbetsmarknaden. Den första enkätfrågan är om kvinnor ska minska sin arbetstid för att ta hand om familjen. Påståendet som individen tar ställning till är "En kvinna bör vara beredd att dra ner på sitt förvärvsarbete för sin familjs skull". Svartalternativen är "Instämmer starkt", "Instämmer", "Varken instämmer eller tar avstånd", "Tar avstånd" och "Tar starkt avstånd." Svaren kodas från 1 till 5. Jag tolkar frågan som ett mått på kvinnans roll i hemmet och hennes roll för att ta hand om familjen. Lite kortfattat refererar jag till attityden som att "Kvinnor bör ta hand om familjen" i figurer och tabeller.

Fördelningen av svaren till det första påståendet presenteras i figur 1. Figuren inkluderar både de med en invandrad fader och de med en invandrad moder. Det finns inga större skillnader mellan grupperna. Det vanligaste svaret är att instämma med påståendet. Man kan notera att attityderna är ganska lika för kvinnor och män.

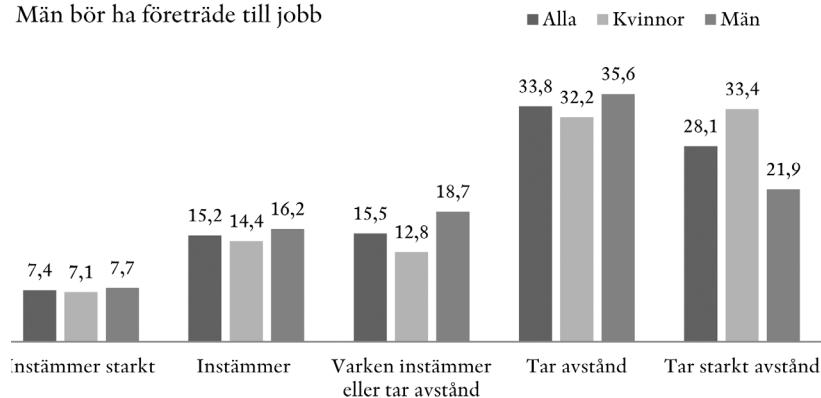
Den andra enkätfrågan ställer kvinnor mot män på arbetsmarknaden. Påståendet som individen tar ställning till är "När det är ont om arbeten, bör män ha större rätt till ett arbete än kvinnor". Svartalternativen och deras kodning är desamma som i det föregående fallet. Jag tolkar svaren som ett mått på attityder kring kvinnans roll på arbetsmarknaden. I figurer och tabeller refererar jag kortfattat till attityden som att "Män bör ha företräde till jobb". Påståendet ställer också kvinnor direkt mot män på ett sätt som inte är fallet med den första frågan.

Fördelningen av svaren till det andra påståendet presenteras i figur 2. Som tidigare inkluderas både de med en invandrad fader och de med en invandrad moder (inga större skillnader finns mellan grupperna). Attityderna är återigen ganska lika för kvinnor och män. Det främsta undantaget är att markant fler kvinnor tar starkt avstånd från att män bör ha företräde till jobb. Attityderna till båda påståendena bland barn till invandrare är i genomsnitt väldigt lika den allmänna befolkningen. Dock finns systematiska skillnader inom gruppen barn till invandrare beroende på härkomst.

3. Hofstedes sex kulturella dimensioner

De kulturella aspekterna i denna studie baseras på Geert Hofstedes och medarbetares arbete. Deras arbete inleddes med att studera hur den nationella kulturen påverkat organisationen på IBM-kontor över hela världen.

Män bör ha företräde till jobb

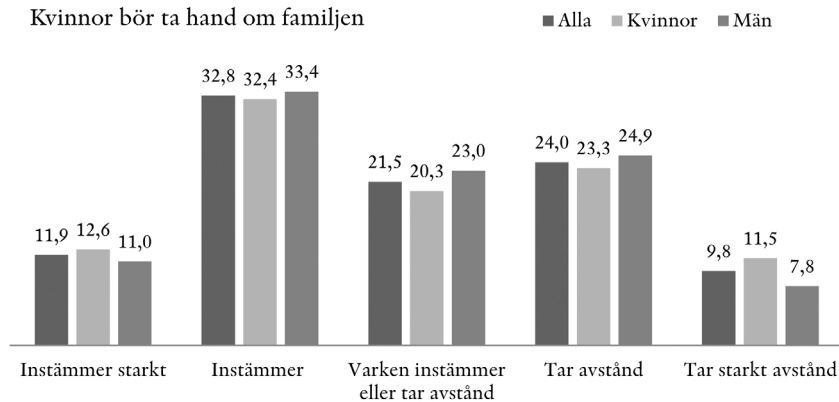

Figur 2
Attityder gentemot kvinnors roll på arbetsmarknaden

Anm: Det fullständiga påståendet är "När det är ont om arbeten, bör män ha större rätt till ett arbete än kvinnor". Figuren inkluderar både de med en invandrad fader och de med en invandrad moder. Urvalet innefattar 4 712 kvinnor och 4 014 män i 30 länder. Staplarna anger procent.

Källa: Individdata från *European Social Survey*, runda 2, 4 och 5. Rundorna genomfördes år 2004, 2008 och 2010.

Kvinnor bör ta hand om familjen

Figur 1
Attityder gentemot kvinnors roll i hemmet

Anm: Det fullständiga påståendet är "En kvinna bör vara beredd att dra ner på sitt förvärsarbete för sin familjs skull". Figuren inkluderar både de med en invandrad fader och de med en invandrad moder. Urvalet innefattar 4 697 kvinnor och 3 979 män i 30 länder. Staplarna anger procent.

Källa: Individdata från *European Social Survey*, runda 2, 4 och 5. Rundorna genomfördes år 2004, 2008 och 2010.

De inledande studierna genomfördes mellan 1967 och 1973. Efterföljande arbete har förlängt analysen till fler länder och större populationer. Källan för de kulturella dimensioner som används i denna uppsats är Hofstede m fl (2010). De rapporterar poäng på sex kulturella dimensioner för 78 länder. Poängen ges mellan 0 och 100.

De sex dimensionerna beskrivs närmare nedan. Tabell 1 visar korrelationer av dimensionerna bland de 78 inkluderade länderna. Observera att den

Tabell 1
Korrelationer av
Hofstedes sex kultu-
relle dimensioner

(n=78)	Makt- avstånd	Indivi- dualism	Maskuli- nitet	Undvi- kande av osäkerhet	Pragma- tism	Njut- nings- lystnad
Maktavstånd	1					
Individualism	-0,70	1				
Maskulinitet	0,19	0,03	1			
Undvikande av osäkerhet	0,17	-0,12	0,08	1		
Pragmatism	-0,13	0,23	0,07	0,06	1	
Njutningslystnad	-0,24	0,05	-0,04	-0,11	-0,44	1

Källa: Landsdata från Hofstede m fl (2010).

starkaste korrelationen är $-0,7$ (mellan Maktavstånd och Individualism) medan andra korrelationer är ganska blygsamma. De låga korrelationerna indikerar att dimensionerna inte är parallella och att man bör kunna inkludera alla i en regressionsanalys.

Maktavstånd (hög eller låg hierarki)

Denna dimension mäter till vilken grad som individerna med lite makt i ett samhälle accepterar och förväntar sig att makten är ojämnt fördelad. Den grundläggande frågan här är hur ett samhälle hanterar ojämlikheten bland människor. Människor i samhällen som uppvisar en hög grad av maktavstånd accepterar en hierarkisk ordning där alla har en given plats och denna plats behöver inte motiveras ytterligare. I samhällen med lågt maktavstånd strävar människor efter att utjämna maktskillnader och kräver att ojämlig makt motiveras.

Samhällen med en låg poäng på maktavstånd kännetecknas av: att vara oberoende, hierarki enbart för bekvämlighet, lika rättigheter, överordnade som är tillgängliga och ”coachande” ledare. Makt är decentraliserad och chefer använder de underordnades erfarenhet. Anställda förväntar sig att få säga sin mening. Kontroll är illa omtyckt och chefer tilltalas med förnamn.

Samhällen med en hög poäng tycker att hierarki bör respekteras och att ojämlighet bland människor är godtagbart. Den ojämlika maktfördelningen motiveras att makthavare har fler fördelar än mindre mäktiga i samhället. I sådana samhällen är det viktigt att visa respekt för äldre (och barn tar hand om sina gamla föräldrar). Statussymboler för makt är mycket viktiga för att indikera social position och ”kommunicera” den respekt som bör visas. De största maktavstånden finns i Slovakien och Malaysia, medan de lägsta maktavstånden finns i Österrike och Danmark. Sverige har ett lågt maktavstånd (en poäng på 31) i likhet med Norge.

Individualism eller kollektivism

Den höga sidan av denna dimension, som kallas individualism, kan definieras som en preferens för en löst sammansatt social miljö där individer

förväntas ta hand om bara sig själva och sin närmaste familj. I individualistiska samhällen är förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare ett kontrakt som grundar sig på ömsesidigt utbyte. Anställning och befordran ska bara baseras på merit. Deras motsats, kollektivism, representerar en preferens för ett tätt sammanknutet samhälle där individer kan räkna med hjälp från sina släktingar eller medlemmar i en viss grupp i utbyte mot okritisk lojalitet. Samhällets position i denna dimension återspeglas i om människors självbild definieras i termer av ”jag” eller ”vi”. I kollektivistiska samhällen är människor från födelsen och framåt integrerade i starka, sammanhängande grupper. De mest kollektivistiska länderna är Venezuela och Colombia. De mest individualistiska samhällena är USA och Australien. Sverige ligger tydligen åt det individualistiska hållet med ett värde på 71.

Maskulinitet eller femininitet

Den maskulina sidan av denna dimension representerar en preferens i samhället för prestation, hjältemod, självsäkerhet och materiella belöningar för framgång. Samhället i stort är mer tävlingsinriktat. Dess motsats, femininitet, står för en preferens för samarbete, ödmjukhet, att ta hand om de svaga och livskvalitet. Samhället i stort är mer konsensusorienterat.

I feminina länder är det viktigt att hålla balansen mellan familj och arbete och att alla är inkluderade. En effektiv chef är stödjande för sina anställda. Chefer strävar efter konsensus och människor värderar jämställdhet, solidaritet och kvalitet i arbetslivet. Konflikter löses genom kompromisser. Belöningar som fritid samt flexibel arbetstid och arbetsplats föredras. I maskulina länder lever människor för att arbeta, chefer förväntas vara beslutsfattande och bestämda, betoningen ligger på rättvisa, konkurrens och prestationer. Konflikter löses genom kamp tills en sida vinner. De mest maskulina samhällena är Slovakien och Japan. Sverige är det mest feminina landet (med ett värde på 5), följt av Norge.

Undvikande av osäkerhet

Dimensionen undvikande av osäkerhet uttrycker till vilken grad som medlemmarna av ett samhälle känner sig obekväma med osäkerhet och tvetydighet. Den grundläggande frågan här är hur ett samhälle behandlar det faktum att framtiden aldrig kan vara känd: ska vi försöka att styra framtiden eller bara låta det hända? Länder som uppvisar starkt undvikande av osäkerhet håller sig med rigida tros- och beteendekoder och är intoleranta mot oortodoxa beteenden och idéer. I dessa kulturer finns det ett känslomässigt behov av regler (även om reglerna aldrig verkar fungera), tid är pengar, människor har ett inre behov av att vara upptagna och arbeta hårt, precision och punktlighet är normen, innovation kan motarbetas och säkerhet är en viktig del av enskildas motivation.

Samhällen med lågt undvikande av osäkerhet håller en mer avslappnad attityd i vilken praxis räknas mer än principer och avvikelser från normen är

lättare att tolerera. I samhällen som uppvisar lågt undvikande av osäkerhet, tycker folk att det inte ska finnas fler regler än nödvändigt och om reglerna är tvetydiga eller inte fungerar bör de överges eller ändras. Planer är flexibla, hårt arbete genomförs vid behov men inte för sin egen skull, precision och punktlighet kommer inte naturligt och innovation ses inte som hot. De mest avslappnade länderna när det gäller osäkerhet är Singapore och Danmark. De mest avogt inställda till osäkerhet är Grekland, Portugal och Uruguay. Sverige har en rätt så låg poäng med 29 vilket indikerar en ganska avslappnad relation till osäkerhet.

Pragmatism eller normativ

Varje samhälle upprätthåller länkar med sitt eget förflutna samtidigt som det hanterar nuvarande och framtida utmaningar. Samhällen prioriterar dessa två existentiella mål annorlunda. Samhällen med en låg poäng på denna dimension föredrar att behålla hävdvunna traditioner och normer medan de betraktar samhällsförändring med misstänksamhet. Dessa kallas normativa samhällen. De med ett högt värde, å andra sidan, tar en mer pragmatisk inställning: de uppmuntrar sparsamhet och utbildning som ett sätt att förbereda sig för framtiden.

Människor i normativa samhällen har en stark vilja att slå fast den absoluta sanningen; de är normativa i sitt tänkande. De uppvisar stor respekt för traditioner, en relativt liten benägenhet att spara för framtiden och ett fokus på att nå snabba resultat. I samhällen med en pragmatisk inriktning tror man att sanningen beror mycket på situation, sammanhang och tid. De visar en förmåga att lätt anpassa traditioner till ändrade villkor, en stark benägenhet att spara och investera, snålhet samt uthållighet i att uppnå resultat. De mest normativa länderna är Ghana och Egypten. De mest pragmatiska är Sydkorea och Taiwan. Sverige placerar sig i mitten (en poäng på 53).

Njutningslystnad eller återhållsamhet

Njutningslystnad står för ett samhälle som tillåter relativt fri tillfredsställelse av grundläggande och naturliga mänskliga behov relaterade till att njuta av livet och ha roligt. De har en positiv inställning och har en tendens till optimism. Dessutom kan de värdera fritid högre, det är accepterat att göra som de vill och spendera pengar som de vill.

Återhållsamhet beskriver ett samhälle som dämpar tillfredsställelsen av behov och reglerar det genom strikta sociala normer. Samhällen med en låg poäng på njutningslystnad har en tendens till cynism och pessimism. Också, i motsats till njutningsbejakande samhällen, lägger inte återhållsamma samhällen stor vikt vid fritid och att bestämma om deras önskingar tillfredsställs. Personer med denna läggning har uppfattningen att deras handlingar är reglerade genom sociala normer och att hänge sig känner de är fel. De två samhällena som är mest benägna att hänge sig åt njutning är Venezuela och Mexico, medan de mest återhållsamma är Egypten och Lettland. Sverige är tydligt åt det njutningsbejakande hållet (med en poäng på 78).

4. Data

Huvudkälla i analysen är enkätundersökningen *European Social Survey*. Den täcker slumpmässiga urval av befolkningarna i 30 europeiska länder (samt ett par närliggande länder som Turkiet och Israel). Frågorna om könsroller finns med i undersökningarna som genomfördes 2004, 2008 och 2010 (vilket motsvarar vågorna 2, 4 och 5). Detaljerad information om enkäten finns på dess hemsida, <http://www.europeansocialsurvey.org/>.

Enkäten innehåller inte bara social och demografisk information om individen som ålder, kön och utbildning. Den frågar även efter individens födelseland samt båda föräldrarnas födelseland. Det möjliggör att identifiera barn till invandrare och deras ursprungsland.

Barn till invandrare är födda i samma land som de nu bor i och har minst en förälder som är född i ett annat land. Jag studerar två urval; de med en invandrad fader och de med en invandrad moder. De med en invandrad fader kan ha en moder som också är invandrare eller som är född i samma land som barnet (och motsvarande för urvalet med en invandrad moder). Barnen som studeras är vuxna, medelåldern är 44,5 år. De liknar befolkningen med två infödda föräldrar gällande socioekonomiska karakteristika.

Måtten på de sex kulturella dimensionerna är som nämnts från Hofstede m fl (2010). Notera att de rapporterar poäng mellan 0 och 100 men i analysen i tabell 2 har jag delat dessa med 100 för att skattningarna ska ha färre nollor efter decimaltecknet. Information om bruttonationalprodukten (BNP) per capita tas från World Development Indicators som publiceras av Världsbanken.

5. Metod

För att studera hur attityder kring könsroller formas i familjen relaterar jag attityder bland barn till invandrare till de sex kulturella dimensionerna i ursprungslandet. Alla jämförelser görs inom samma land och år. Variationen som används är de olika ursprungsländerna på faderns respektive moderns sida.

En viktig poäng med metoden är att den har en tydlig orsaksriktning. Det är inte rimligt att en individs attityder kring könsroller kan påverka de sex kulturella dimensionerna i ett annat land. Om det finns ett orsakssamband mellan de kulturella dimensionerna och attityderna kring könsroller så måste orsaksriktningen gå från de kulturella måtten till attityderna. Att jämförelserna av barn till invandrare görs inom samma födelseland och år innebär att alla gemensamma bestämningsfaktorer bakom könsattityderna i det landet och året tas hänsyn till.² Det innebär t ex att hänsyn tas till de genomsnittliga könsattityderna, kvinnors arbetskraftsdeltagande, diskrimineringslagstiftning m m i födelselandet. Se exempelvis Ljunge (2014) för en mer detaljerad diskussion av metoden att studera barn till invandrare applicerat på överföring av tillit mellan generationerna.

² Den empiriska modellen innefattar sk fixa effekter för kombinationen av varje land och år.

Idén med att använda Hofstedes sex dimensioner är att de heltäckande beskriver olika kulturer. Mått som kvinnors arbetskraftsdeltagande kan ses som uttryck för dessa kulturella värden och dessa beteendemått bör följaktligen inte inkluderas bland förklaringsvariablerna. Fokus är på de underliggande kulturella värdena, inte deras uttryck i olika beteenden. Samtidigt är de sex kulturella dimensionerna tillräckligt oberoende av varandra för att kunna beskriva en sexdimensionell ”kulturrymd” där alla de 78 studerade kulturerna finns, en rymd som är mer omfattande än i tidigare studier.

I resultaten nedan inkluderar jag bruttonationalprodukten per capita i ursprungslandet för att vederlägga att de kulturella dimensionerna inte fångar upp effekten av allmän ekonomisk utveckling. Resultaten utan denna kontrollvariabel är överlag lika de presenterade resultaten.³

6. Resultat

Mitt första resultat är att de med ursprung i mer maskulina kulturer uttrycker mer traditionella könsroller. Det negativa estimatet på raden för maskulinitet i första kolumnen av tabell 2 innebär att de med en fader född i mer maskulina kulturer i större utsträckning instämmer med påståendet att kvinnor bör minska sin arbetstid för att ta hand om familjen. Även bland de med en invandrad moder är skattningen för maskulinitet negativ och signifikant på vanliga nivåer. Punktskattningen är lite högre bland de med en invandrad moder jämfört med de med en invandrad fader. Givet precisionen i skattningarna kan vi inte utesluta att inflytandet av maskulinitet är detsamma på moderns och faderns sida. Resultatet visar att både moderns och faderns kulturella bakgrund påverkar barnets attityder gentemot kvinnors och mäns roll.

De negativa skattningarna på maskulinitet är i linje med tidigare studier som visat att könsroller ”ärvs.” Nytt är dock att visa att det även sker på faderns sida. Spelar någon annan kulturell dimension någon roll för hur könsroller formas?

Pragmatism träder fram som en tydlig påverkan i första kolumnen. Skattningen är positiv vilket innebär att de med fäder från mer pragmatiska, och mindre normativa, samhällen uttrycker mer jämställda attityder. I den andra kolumnen, där modern är invandrare, är skattningen positiv men inte signifikant vid konventionella nivåer.⁴ När frågan gäller om män bör ha företräde till jobb, tredje och fjärde kolumnen, så är skattningarna avseende pragmatism positiva och tydligt signifikanta både på faderns och moderns sida.

Pragmatism är den starkaste kulturella influensen på faderns sida. Om vi beaktar en standardavvikelses förändring i maskulinitet och pragmatism

³ Estimatet för de med en invandrad moder är lite större om BNP per capita inte inkluderas i modellen.

⁴ Skattningen för pragmatism är signifikant på 10 procentsnivån om ekonomisk utveckling avlägsnas från modellen.

så innebär estimaten att effektstorleken är dubbelt så stor för pragmatism som för maskulinitet.⁵

En skattning som sticker ut och är lite svårare att förstå gäller maktavstånd på moderns sida då frågan gäller om kvinnor ska ta hand om familjen. Den positiva skattningen innebär att de med härkomst från mer hierarkiska samhällen tar större avstånd från påståendet att kvinnor bör ta hand om familjen. Det är lite förvånande då mer hierarkiska samhällen kan tänkas vara mer traditionella vad gäller familjen också. Man får dock komma ihåg att skattningen håller kulturens grad av maskulinitet konstant. Den positiva skattningen kan ses om en reaktion mot den hierarkiska kulturen i ursprungslandet i och med uttrycket för mer jämställda könsroller. Det signifikanta estimatet på hierarki återfinns inte då frågan är om män bör ha företräde till jobb och inte heller på faderns sida i någon av frågorna.

På faderns sida finns inga bevis för att inflytandet av maskulinitet skiljer sig mellan döttrar och söner, punkttestimaten är i det närmaste identiska. Det finns en liten indikation på att inflytandet av maskulinitet på moders sida är starkare för söner än för döttrar.⁶ Från tabell 2 framgår att ekonomisk utveckling inte har någon tydlig koppling till könsroller då de kulturella dimensionerna tagits hänsyn till.

Könsskillnader i attityderna kring könsroller, eller avsaknaden därav, kan vara intressanta att notera. Vad gäller frågan om kvinnor ska ta hand om familjen så är könsskillnaderna små. I första kolumnen är skattningen för kvinnor inte signifikant skild från män. I andra kolumnen är skattningen signifikant medan storleken på estimatet är ganska blygsam. Det reflekterar likheten som noterades i figur 1.

Det finns en tydligare skillnad i frågan om män bör ha företräde till jobb. Skattningarna på att vara kvinna är positiva och signifikanta både på faderns och moderns sida. Skillnaderna är dock inte dramatiska. Om vi leker med tanken att alla män bytte kön så skulle det göra könsrollsnormen mer jämställd med ett åttondels steg på en femgradig skala.⁷ Skillnaden mellan de genomsnittliga attityderna och att alla tar starkt avstånd från påståendet är mer än elva gånger större än skillnaden mellan män och kvinnor. Könsskillnaden kan med andra ord bara förklara en bråkdel av skillnaden mellan de verkliga attityderna och fullt jämställda attityder.

7. Diskussion

Formandet av attityder kring könsroller handlar om mer än hur maskulin eller feminin kulturen är. Även pragmatism är viktigt och i flera fall den

⁵ En standardavvikelse för maskulinitet är 0,18 medan den är 0,22 för pragmatism.

⁶ Punkttestimaten är ungefär dubbelt så höga för söner som för döttrar men givet precisionen kan man inte med större statistisk säkerhet utesluta att de är lika.

⁷ Det går som en illustration att beräkna hur många kvinnor det skulle krävas för att alla skulle ta starkt avstånd från påståendet att män bör ha företräde till jobb. Genom extrapolation kommer svaret att det krävs ungefär 625 procent kvinnor för helt jämställda attityder avseende arbetsmarknaden. Det skulle krävas långt fler kvinnor för liknande resultat gällande familjeattityder.

Tabell 2
Könsnormer och
Hofstedes kulturella
dimensioner

Attitydfråga:	Kvinnor bör ta hand om familjen		Män bör ha företräde till jobb	
	Fadern invandrare	Modern invandrare	Fadern invandrare	Modern invandrare
	(1)	(2)	(3)	(4)
Maktavstånd, ursprungslandet	0,007 (0,130)	0,432 (0,123)***	-0,122 (0,129)	0,173 (0,119)
Individualism, ursprungslandet	0,169 (0,200)	0,198 (0,215)	-0,199 (0,204)	0,092 (0,184)
Maskulinitet, ursprungslandet	-0,261 (0,118)**	-0,380 (0,149)**	-0,268 (0,133)**	-0,345 (0,105)***
Undvikande av osäkerhet, ursprungslandet	-0,080 (0,209)	-0,196 (0,207)	-0,104 (0,176)	-0,289 (0,189)
Pragmatism, ursprungslandet	0,414 (0,125)***	0,166 (0,131)	0,439 (0,152)***	0,255 (0,122)**
Njutningslystnad, ursprungslandet	0,177 (0,191)	0,225 (0,169)	0,035 (0,237)	-0,007 (0,242)
BNP per capita (log), ursprungslandet	-0,059 (0,051)	0,049 (0,045)	0,049 (0,064)	0,089 (0,047)*
Ålder	0,021 (0,005)***	0,016 (0,004)***	0,025 (0,004)***	0,023 (0,004)***
Ålder i kvadrat/100	-0,029 (0,006)***	-0,024 (0,005)***	-0,037 (0,005)***	-0,034 (0,005)***
Kvinna	0,037 (0,028)	0,070 (0,031)**	0,239 (0,032)***	0,250 (0,046)***
Lands-och-år fixa effekter	Ja	Ja	Ja	Ja
R-kvadrat	0,119	0,135	0,187	0,184
Observationer	5442	5403	5478	5420

Anm: Svartalternativen för de två attitydfrågorna som är de beroende variablerna går i fem steg från ”Instämmer starkt”, kodat som 1, till ”Tar starkt avstånd”, kodat som 5. I kolumnerna 1 och 3 avser ursprungslandet faderns födelseland och i kolumnerna 2 och 4 avser det moderns födelseland. Urvalet i kolumnerna 1 och 3 innefattar infödda barn med en invandrad fader, i kolumnerna 2 och 4 är urvalet infödda individer med en invandrad moder. Alla individer i urvalet bor i samma land som de föddes i. Standardfelen tillåter för klustring på ursprungsland. Signifikansstjärnor, * $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Källa: Individdata från European Social Survey och de kulturella faktorerna från Hofstede m fl (2010).

viktigaste kulturella faktorn. Pragmatism uttrycker till vilken grad man är villig att anpassa sina normer till en ny situation. Det kan i synnerhet gälla grupper som flyttar till väldigt olika kulturer.

Flyktingar från Balkan som kom till Sverige på 1990-talet har t ex integrerats mer än utomeuropeiska invandrare. Det är kanske inte så förvånande att invandragrupper som är mer lika befolkningen i det nya landet integreras snabbare än de som är kulturellt mer olika. Analysen som presenteras ovan pekar dock på ett specifikt kulturellt karaktärsdrag som verkar underlätta integration; pragmatism.

Om man studerar integration så verkar det intuitivt att grupper som har en mer pragmatisk bakgrund integreras snabbare än de med en mer normativ bakgrund. Om normerna skiljer sig mellan ursprungslandet och mottagarlandet så kan mer pragmatism göra livet enklare genom att anpassa sig till den nya situationen. De mer normativa, som håller fastare vid ursprungslandets ”sanningar”, kan ha svårare att finna en plats i ett samhälle som kan ha andra övertygelser. Det verkar rimligt att pragmatism kan göra det lättare att anpassa sig till nya situationer mer allmänt än enbart könsroller.

Både mammor och pappor är viktiga influenser för barnens attityder. Kvinnor och män har liknande inställningar kring könsroller. Det finns inte en bred motsättning mellan män och kvinnor avseende attityder kring könsroller. Attityderna skulle bara bli marginellt mer jämställda om män blir som kvinnor.

En implikation av resultaten är att en integrationspolitik som innefattar arbete med att främja pragmatism kan vara mer framgångsrik avseende jämställda könsnormer än en som enbart fokuserar på könsroller. Att ta hänsyn till pragmatismen i härkomstlandet kan även bidra till ett mer fokuserat jämställdhetsarbete. Ett vidare grepp kring hur könsnormer formas, både vad gäller de kulturella faktorerna och hur de överförs av både mödrar och fäder, kan leda till ett mer jämställt samhälle.

REFERENSER

- Farré, L och F Vella (2013), ”The Intergenerational Transmission of Gender Role Attitudes and its Implications for Female Labour Force Participation”, *Economica*, vol 80, s 219–247.
- Fernández, R och A Fogli (2006), ”Fertility: The Role of Culture and Family Experience”, *Journal of the European Economic Association*, vol 4, s 552–561.
- Fernández, R och A Fogli (2009), ”Culture: An Empirical Investigation of Beliefs, Work, and Fertility”, *American Economic Journal: Macroeconomics*, vol 1, s 146–177.
- Fernández, R, A Fogli och C Olivetti (2004), ”Mothers and Sons: Preference Formation and Female Labor Force Dynamics”, *Quarterly Journal of Economics*, vol 119, s 1249–1299.
- Hofstede, G, G J Hofstede och M Minkov (2010), *Cultures and Organizations: Software of the Mind*, tredje upplagan, McGraw-Hill USA, New York.
- Ljunge, M (2014), ”Trust Issues: Evidence on the Intergenerational Trust Transmission from Children of Immigrants”, *Journal of Economic Behavior and Organization*, vol 106, s 175–196.
- Neuman, E (2014) ”Culture, Assimilation, and Gender Gaps in Labour Market Outcomes”, Working Paper 2014:10, Linnéuniversitetet.